

ZINGEN ALS EEN ZEEMAN

*Een verhaal
van een shantykoor*

Evert Bisschop Boele

Eburon
Utrecht 2024

Colofon

ISBN: 978-94-6301-501-1

Auteur: Evert Bisschop Boele

Grafische vormgeving lay-out: Daisy Zunnebeld | DZB design

Herkomst afbeeldingen:

- Afbeeldingen 1-5, 7 -11, 13-15, 20, 21: Daisy Zunnebeld | DZB design
- Afbeeldingen 16-19: Wilko Schmidt-Dannert
- Foto's bij Inleiding en hoofdstukken 5, 6 en 7: Evert Bisschop Boele, bewerkt door Daisy Zunnebeld | DZB Design
- Foto omslag: Paula Bisschop Boele-Bos

Uitgever: Eburon Academic Publishers, Utrecht, www.eburon.nl

Met dank aan Kenniscentrum Kunst & Samenleving/lectoraat Kunsteducatie van de Hanzehogeschool Groningen voor het mogelijk maken van deze uitgave en het onderzoek dat tot de uitgave leidde.

© 2024 E. H. Bisschop Boele.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	De eerste keer	9
Deel I	Mijn koor in context: De shanty-wereld	11
2	De shantykoren-scene Eerste kennismaking 14; Wat is een shantykoor? 15; Hoeveel shantykoren zijn er? 19; Shantykoren in Nederland 20; Shantykoren internationaal 23	14
3	Wat zingt een shantykoor? Shanty's en seasons 29; Shantyzingen als erfgoed 34; Wat we in de praktijk zingen 36	29
4	Kleine geschiedenis van het shantykoor Het ontstaan in Duitsland 40; Shantykoren in Nederland 42; De maritieme folk 44	40
Deel II	Mijn shantykoor:	
	Wie we zijn, wat we doen, en hoe we het doen	47
5	De repetitie Mijn eerste repetitie 50; Het verloop van de repetitie-avond 54; Direct, onverstoort, gevat – en betrokken 58; Zingen en leren zingen 61; Stabiliteit 65	50
6	Het optreden Mijn eerste optreden 68; Waar we optreden 70; Materiaal en aankleding 75; Wat we zingen 76	68

7	De leden	81
	Een paar algemene kenmerken 82; Willem 86; Hendrik 88; Jos 91; De dirigent en de muzikanten 93; Een shantykoor willen zijn 95	
8	De organisatie	98
	Mijn eerste ledenvergadering 98; Het bestuur – de organisatie 102; Financiën 105; De toekomst van het koor 107	
Deel III Poging tot duiding: Zingen als een zeeman		109
9	Zingen als een zeeman	112
	Laveren door de shanty-scene 112; Het koor als onderhandelingsresultaat 114; Het ‘diepe verhaal’ 116; De metafoor van het schip 119; De vijf centrale thema’s 120	
10	En de muziek dan?	132
	Focus op textuur 132; Zingen in de bandbreedte tussen monofoon en homofoon 134; Een nieuw lied: The Ferryman 136; Van Nederland naar Ierland naar Marokko en dan weer naar Nederland... 139; De proef op de som 141; Heterofone monofonie en heterofone homofonie 144; Bedoeld of onbedoeld? 147; Systemische heterofonie: een bandbreedte van vrijheid 148	
11	Tot slot	152
	‘De’ wereld die ‘mijn’ wereld is 152; Wat ik geleerd heb 153; Wat er nog te leren is 155; Wat we daaraan hebben 156; Een laatste groet 158	
	Toegift: korte onderzoeksverantwoording	161
	Literatuur	165
	Noten	169

Voorwoord

TOEN IK IN 2013 BESLOOT dat ik graag onderzoek wilden doen naar een shantymoor en in september lid werd van ‘mijn’ shantymoor, vermoedde ik niet dat het resultaat van mijn onderzoek pas tien jaar later zou verschijnen.

De wens om een shantymoor te onderzoeken kwam voort uit verschillende motieven. Ik wilde graag weer een echt etnografisch onderzoek doen, met een lange looptijd (hoewel niet speciaal tien jaar) en veel participerende observatie. Ik wilde onderzoek doen naar een muziekgenre dat verwijderd was van mijn dagelijkse muzikale realiteit in een conservatorium, als een soort reality-check. Ik wilde onderzoek doen naar iets waar nog weinig onderzoek naar gedaan werd. En zo werd het uiteindelijk dus een shantymoor.

Nu, tien jaar later, ben ik nog steeds blij met die keuze. Door het shantymoor als sociaal en muzikaal verschijnsel te bestuderen heb ik mijzelf in zekere zin ook sociaal en muzikaal moeten heruitvinden. Ik ben dankbaar voor alle nieuwe dingen die ik heb meegemaakt, en voor alle vrienden en bekenden die ik door mijn lidmaatschap van het koor erbij heb gekregen. Het was, en is, een enorme verrijking van mijn leven.

Ik dank iedereen die in de afgelopen jaren interesse heeft getoond in mijn onderzoek, iedereen die naar mij heeft willen luisteren. Dat zijn zeker mijn mede-onderzoekers van het lectoraat Kunsteducatie van de Hanzehogeschool Groningen en een aantal collega’s betrokken bij de leerstoel ‘Betekenis van Cultuurparticipatie’ aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Wilko Schmidt-Dannert bedank ik voor zijn hulp bij het verwerken en grafisch weergeven in hoofdstuk 10 van de opnames van het koor. In het bijzonder bedank ik een aantal meelezers die commentaar gaven op

een eerdere versie van deze tekst: Ileana, Wim, Ineke, Hester, Karolien en Maud, bedankt.

Maar vooral bedank ik mijn vrienden van het shantymoor. Ze hebben mij inmiddels meer dan tien jaar gastvrij in hun midden opgenomen. Ze waren altijd bereid om met me te praten, ze hebben zich laten interviewen, ze hebben audio-opnames van zich laten maken, zijn op foto's en filmpjes terechtgekomen, hebben de concept-hoofdstukken van dit boekje meegelezen en van commentaar voorzien, en hebben nog veel meer gedaan. Ze zijn voor mij een voortdurende bron van inspiratie geweest, en ook een constante in soms roerige tijden. Dank daarvoor.

Ik draag dit boekje dan ook op aan alle mannen van het koor, in heden en verleden. Aan hun partners, en aan hun publiek. En aan al die mensen in andere shantymoren, in andere koren, in muziekgroepen en bandjes, aan al die mensen die zingen onder de douche, naar piratenfestivals of het Concertgebouworkest gaan, die platenhoezen van Johnny Cash verzamelen of die zo gepassioneerd muziek haten.

Aan al die mensen voor wie een leven zonder muziek ondenkbaar is.

Aan iedereen dus eigenlijk.

Februari 2024

Evert Bisschop Boele

1

De eerste keer

OP DINSDAGAVOND 3 SEPTEMBER 2013 VERTREK ik om ongeveer half acht van huis. Ik ga voor het eerst naar de repetitie van het shantymoor waarvan ik lid ben geworden om er onderzoek naar te doen. Het is een ritje van een kilometer of tien, naar een dorp vlakbij. Een reisje waarbij ik eerst de spoorlijn passeer, en even later het kanaal. Ik zie de scheepswerven liggen en ruik vaag de lokale vuilstort. Ik sla linksaf en dan weer rechts, en passeer de eerste boerderij die in de stutten staat, als reminder dat ik het gaswinningsgebied binnenrijd. Het gebied waar Nederland voor een belangrijk deel haar welvaart aan te danken heeft. De keerzijde van die welvaart, de aardbevingsschade, zal regelmatig onderwerp van gesprek blijken te zijn onder de leden van het koor die ik nu nog niet ken.

Ik rijd binnendoor, onder de snelweg door. Langs een stukje productiebos, een recreatieplas, het dorp in. Bij de 17e-eeuwse kerk sla ik rechtsaf, dan weer links. Ik parkeer mijn auto op het parkeerterrein bij de sporthal en zit even te kijken naar snackbar 'De Kolk' en naar een aantal oudere mannen die daarheen wandelen met een tas onder hun arm. Dat zullen de koorleden zijn, op weg naar de repetitie in het zaaltje achter de snackbar. Hoor ik daar nu bij? Zijn dit mijn maten, de komende periode? Kan ik daarbij horen? En wil ik dat, eigenlijk? Een kort moment van twijfel – waarom ben ik hier?

Dan stap ik uit, en loop ik richting de repetitieruimte. En daarmee is er geen weg meer terug. Ik heb me gecommitteerd aan een onderzoek naar dit koor, en dat betekent: met dit koor. De leden weten dat ik kom als onderzoeker. Ze maken elk hun eigen voorstelling van wat dat betekent. Ze verwachten vast dat ik op den duur met resultaten kom. En hoewel zij en ik nog geen idee hebben hoelang dat gaat duren, wat ik dan precies ga doen en wat ik van hen zal vragen, de overeenkomst is gesloten. ◀

Deel I

**Mijn koor in context:
De shanty-wereld**

2

De shantykoren-scene

Eerste kennismaking

HET IS EEN ZATERDAG IN HET VOORJAAR van 2014. Ik zing bijna een jaar bij mijn koor en ga voor het eerst met het koor optreden op een shantykorenfestival. Het gaat om het shantykorenfestival in Winschoten, georganiseerd door het Winschoter shantykoor 'Maritiem'. Ik weet niet wat ik moet verwachten, anders dan dat we drie sets moeten zingen, en dat we dat op drie verschillende locaties in het centrum moeten doen.

Eerst melden we ons in de aula van een lokale school bij de organisatie. Zij hebben gezorgd voor koffie en een lunchpakket en twee consumptiebonnen per koorlid. Het is druk: shantykoor 'Maritiem' heeft vijf Nederlandse en vijf Duitse koren geprogrammeerd. We vertrekken met onze circa 30 aanwezige leden naar de eerste optreedlocatie. Wie dat kan (veel van de leden zijn op leeftijd en sommigen niet al te best ter been) draagt een standaard of helpt bij het verplaatsen van het drumstel. We zingen direct na het Duitse koor 'De Törfmuttjes' uit Moormerland. Een veel kleiner koor dan wij: zij zijn met circa 15 leden aanwezig. Ze hebben instrumentale begeleiding van twee gitaren en twee keyboards, de bas en drum komen uit de keyboards. Het koor zingt nauwelijks meerstemmig, terwijl wij drie- en soms vierstemmig zingen. We staan dit eerste optreden een beetje in een uithoek aan de rand van het